

“SAZIN SAMAL YADLAP, SÓZIN EL BILGEN” SHAYIR

M.Embergenova

f.i.k., docent NMPI, baslawish tálim metodikasi kafedrası

Ulli kórkem sóz sheberi, adamzat mádeniyanıń ásirese, shigis klassikalıq poeziyanıń tawsılmas ġaziynesi sóz marjanın úyrengen, Ájiniyaz Qosıbay ulı kórkem sózdiń qúdretin ilahiy kúshine ayırıqsha qayıl qaldıra alǵan. Jáne úlken maqtanıshlı tárepi qaraqalpaq xalqınıń sana-seziminde oǵada tereń iz qaldırǵan shayır boldı. Ájiniyaz shıǵarmaları janırlıq ózgeshelikleri, watansılıǵı gumanistligi, bilim hám oqımısıǵı menen óz aldına ajralıp turadı.

Ózbekstan hám Qaraqalpaqstan xalıq shayırı Ózbekstan qáharmanı I. Yusupov 1975-jılı «Qaraqalpaqstan» baspasında jazılǵan Ájiniyaz shayırdıń qosıqlar toplamı orın alǵan. Dala worayı maqalasında “Bul dúnyanıń kórki adam balası”, “Jer qay yelibseńdir yel hám jer bilen” –degen eki qatar qosıǵı Ájiniyaz pútkil shayırlıq epiygraf bolar edi, dep jazıladı. Sonday-aq, “Ayt sen, Ájiniyazdıń qosıqlarınan” degen qosıǵında;

Sózin samal yadlap sózin yel bilgen.

Bir shayır dunyaǵa keldide ketti degen táriypi Ájiniyaz babamızdıń XIX ásirdegi qaraqalpaq ádebiyatınıń gúltaji bolǵanlıǵınan pútkil álemge hawaza etedi.

Hár bir shayır, jazıwshınıń dóretiwshiligi arqalı soldawirde jasap wótken xalıqtıń turmısı, jasaw sharayatı xalıqtıń arızıw-ármanları menen tanısıw imkanın beredi.

Yoqshiliqtan aqqan kóz jas,
Rumalimdi xol qiladi,
Bu ne qayǵı, bu ne duman,
Bolalmadım dártten arman,
Ishpey sharap, shegip afgan,
Aqıl-húshin lal boladı.

Lirik qaharmanıń halı mushkul, kewli qapa, kózinde jas, júreginde ada bolmas dárt, qayǵı. Bunıń bári adamlar arasındaǵı sociyal tensizlikten ekeni málim. Lekin, lirik qaharman óz dawriniń jetiskenlik hám kemshiliklerin anaǵurlım kóp hám jetik bilgen. Shayirda ilimiy segizden shigarıp ayılǵanday «Umıdyar insan dúnyası» bar. Óz xalqınıń táshwishin jan dúnyasınan ótkerip, olardı ruwxıy áleminiń altın baylıǵına aylandırıp, oqıwshıǵa usındı.

Shayırdıń muxabbat qosıqları da hár bir ashıq jurek penen pinxanı túsine aladı. Ájiniyaz suwretlegen obraz oǵada tipik shárayattan dóregen hám jetilistirilgen obraz. Ol esap-sanaqsız usınday hádiyselerdiń, qublıslardıń eń ataqlarınıń jıyındısı.

Filosofiyalıq didaktikalıq oy-sezimlerge tolı shıǵarmalarınń hár biri óz aldına tereń mazmunı menen hár tárepleme izertlewlerge tiykar boları anıq. «Ellerim bardı», «Bardur», «Bozataw», «Bozatawlı názalim», «Ayrılsa», «Bolmasa», «Megzer», «Ay álip», «Shıqtı jan» «Kerek», «Qádirinen», «Boladı», «Ne bolsın», «Bolur», «Kórindi» hám taǵı basqa qosıqları danalıq sheshimler menen juwmaqlanadı.

Ájiniyaz shayırdıń bizge shekem jetip kelgen qosıqları bári janlılıǵı menen tásirli. Shıǵarmalarınń júdá kúshli, júrekten shıǵıp jazılıwı sol waqıttaǵı bárshe xalıq kibi shayırdında zalım qálep azabın tartqaninan bolsa qáte emes. Ásirese, onıń qır dalalarında júrip jazǵan qosıqlarındaǵı el saǵınıshı, qoshlasıw qosıqları kózimizge jas aldırmaı qoymaydı.

«Ellerim bardı», «Bardur» qosıqları házirgi abat turmısımızǵa júdá jarasıqlı estilip, esitken sayın kewlimizdi shad etedi. Babamız onsha kóp ómir súrmegen bolsa da, izinde máńgilik miyras qaldırǵan.

Bıyıl Ájiniyaz shayırdıń tulwılǵanına 200 jıl tolıp atır. Hár bir áwlad kewlinde maqtanış sezimi bolıp, marjan sózleri menen qayta tuwıla beretuǵınına isenimimiz kámil. Ilimiy, úyreniwshi izertlewshiler aldında bolsa óz aldına bir tóbe. Ullı shayırdıń haqqında kóp, bay materiyallar boladı dep oylaymız.